

УДК 658.15

Бізнес і його соціальна відповідальність

А.М. Шульський
pretty_62@mail.ru

*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького,
вул. Пекарська, 50, м. Львів, 79010, Україна*

Проведено дослідження особливостей функціонування бізнесу в сучасних умовах з акцентуванням особливої уваги на його соціальній відповідальності. Для розкриття сформованої теми використано матеріали теоретичних напрацювань щодо соціальної відповідальності, трактуванні її суті та значення у різних сферах суспільних відносин, погляди західних науковців на особливості здійснення бізнесової діяльності з акцентуванням уваги на її розвитку в передових країнах світу тощо.

Для глибшого проникнення в суть і зміст піднятих проблем використано різноманітні методи і підходи до вивчення розвитку досліджуваних явищ, важливе місце серед яких займає діалоговий метод дослідження. Його суть полягає в тому, що нами сформовані конкретні питання, а відповіді на них віднайдено у конкретних наукових працях. Такий підхід дозволяє з'ясувати суть піднятої проблеми і напрямів її розв'язання. Одночасно звернуто увагу на порівняння функціонування двох систем: колишньої соціалістичної і сьогодишньої модернізованої капіталістичної та їх прагнення побудувати соціально справедливе суспільство. Будівники комунізму проявляли велике прагнення досягти цього, проте ці прагнення залишилися добрими намірами, а не практичними результатами, представники сучасного капіталізму починають поступово реалізувати основи соціальної відповідальності. Яким чином і коли це вдасться їм досягти, то час покаже. Саме через ці обставини дослідження за обраною темою слід продовжувати й надалі як науковцям, так і практикам.

Ключові слова: бізнес, соціальна відповідальність, соціальні суб'єкти, економіка, розвиток, прибуток, економічне зростання, рентабельність, корпорації.

Бизнес и его социальная ответственность

А.Н. Шульський
pretty_62@mail.ru

*Львовский национальный университет ветеринарной медицины и биотехнологий имени С.З. Гжицкого,
ул. Пекарская, 50, г. Львов, 79010, Украина*

Проведено исследование особенностей функционирования бизнеса в современных условиях с акцентированием особого внимания на его социальной ответственности. Для раскрытия сформированной темы использованы материалы теоретических разработок относительно социальной ответственности, трактовки их сущности и значения в различных сферах общественных отношений, взгляды западных ученых на особенности осуществления деловой деятельности с акцентированием внимания на ее развитии в передовых странах мира и тому подобное. Для более глубокого проникновения в суть и содержание поднятых проблем использованы разнообразные методы и подходы к изучению развития исследуемых явлений, важное место среди которых уделено применению диалогового метода исследования. Его суть заключается в том, что нами сформированы конкретные вопросы, а ответы на них найдены в конкретных научных трудах. Такой подход позволяет выяснить суть поднятой проблемы и направлений ее решения. Одновременно обращено внимание на сравнение функционирования двух систем: бывшей социалистической и сегодняшней модернизированной капиталистической и их стремление построить социально справедливое общество. Строители коммунизма проявляли большое стремление достичь этого, но эти стремления остались добрыми намерениями, а не практическими результатами, представители современного капитализма начинают постепенно реализовывать основы социальной ответственности. Каким образом и когда это им удастся достичь – то время покажет. Именно из-за этих обстоятельств исследования по избранной теме следует продолжать и в дальнейшем как ученым, так и практикам.

Citation:

Shulskyi, A.M. (2017). Business and its social responsibility. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, 19(76), 124–128.

Ключевые слова: бизнес, социальная ответственность, социальные субъекты, экономика, развитие, прибыль, экономический рост, рентабельность, корпорации.

Business and its social responsibility

A.M. Shulskyi
pretty_62@mail.ru

Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyi,
Pekarska Str., 50, Lviv, 79010, Ukraine

The article is a study of the functioning of business in modern conditions, focusing special attention on its social responsibility. For opening the prevailing theme draws theoretical developments on social responsibility, the interpretation of their nature and significance in various areas of public relations, the views of Western scholars on the peculiarities of doing business with emphasis on its development in the advanced countries and so on.

For a deeper penetration into the nature and content of the problems raised used different methods and approaches to the study of the phenomena studied, among which an important place is given to dialogue method of investigation. Its essence is that we have generated specific questions and answers discovered in specific scientific studies. This approach allows us to determine the essence of the problem raised areas and its solution. At the same time drawn attention to the comparison operation of two systems: the former socialist and capitalist today upgraded and their desire to build a socially just society. Builders of Communism showed a great desire to achieve this, but these aspirations were well-intentioned, but not practical result is that modern capitalism begin to implement basic principles of social responsibility. How and when it will be able to reach them, then time will tell. It is because of these circumstances experiment.

Key words: business, social responsibility, social subjects, economics, development, profit growth, profitability corporation.

Вступ

Реформування різних сфер суспільних відносин, що почалося в кінці минулого століття, обумовило кардинальні зміни у здійсненні діяльності організаційно-господарських структур у різних сферах національного господарства України. Насамперед на базі колишніх підприємств соціалістичного типу стали формуватися структури, як тоді їх вважали, ринкової орієнтації. Розвиток бізнесу і підприємництва став наріжним каменем не тільки змін у веденні господарської діяльності, а й в подальшому формуванні основ соціальної відповідальності. Все це в комплексі вказує на актуальність обраної теми досліджень і необхідність проведення детального вивчення процесів, що відбуваються в сучасних умовах розвитку суспільних відносин.

Матеріал і методи досліджень

Мета даної публікації полягає в тому, щоб привернути увагу науковців і практиків до такої важливої складової бізнесу, як його соціальної відповідальності. У завдання дослідження входить вивчення зарубіжного досвіду у цій сфері бізнесової діяльності, який накопичений у функціонуванні великих компаній і корпорацій, погляди і оцінка зарубіжних науковців розвитку процесів соціальної відповідальності господарюючими суб'єктами. Все це проводиться для того, щоб найбільш раціонально використати напрацьовані зарубіжних фахівців у сфері соціальної відповідальності бізнесу в діяльності вітчизняних бізнесових структур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку бізнесу в різних сферах суспільних відносин присвячені праці багатьох науковців, серед яких виділимо деяких із них, а саме: С.В. Мочерного (Ekonomichna entsyklopediia, 2002), В.Я. Амбросова, Ю.О. Лупенка, М.Й. Маліка, О.Г. Шпикуляка,

К.В. Поліщука, В.О. Точиліна, В.В. Вольської (Ambrosova, 2011; Tochylina, 2011; Volska, 2012; Polishchuk, 2012; Lupenko et al., 2016) та інших. Проте у працях вітчизняних вчених в основному відображаються основи формування та етапи становлення бізнесових структур, ефективність їх функціонування у різних сферах національного господарства. Це, безумовно, є позитивно, однак, з іншого боку, недостатньо звернуто увагу на важливу складову бізнесу – його соціальну відповідальність.

Проте суспільно-економічні перетворення, що відбулися у світовій економіці, особливо в передових країнах світу, внесли певні зміни в суть і зміст поняття соціальної відповідальності. Особливо відчутно це відбулось і відбувається в діяльності великих фірм і компаній, що є основою розвитку великого бізнесу. Що змінилося у функціонуванні цих структур, які механізми задіяні у цих процесах і які зміни відбуваються у них? Всі ці питання передбачено дослідити і результати представити для обговорення у даній публікації.

Результати та їх обговорення

Відповідальність соціальна в економічній літературі трактується як: «відповідність дій соціальних суб'єктів (особистостей, соціальних груп, суспільства) взаємним вимогам, соціальним нормам, загальним інтересам тощо. Відповідальність соціальна характерна для загального (відповідальність суспільства, держави), особливого (відповідальність групи, колективу, класу), одиничного (особиста чи персональна відповідальність) суб'єкта» (Hordienko, 2008). Отже, це поняття досить широке за формою, суттю змістом у різних сферах суспільних відносин. Для виконання поставлених завдань у досягненні сформованої мети нами використано напрацьовані С. Мочерного, що відображені в «Економічній енциклопедії»

(*Ekonomichna entsyklopediia*, 2002). Для з'ясування сутті аналізуючого матеріалу, надання йому більш стислої форми у сприйнятті основних складових досліджуваної праці, нами використано діалоговий підхід до вивчення розвитку аналізуючого явища. Його суть, як було сказано раніше, полягає в тому, що ми формуємо відповідні питання, а відповіді на них відшуку-

ємо в тексті статті автора. Такий підхід дає можливість поєднати наші потреби у вивченні досліджуваного явища, з одного боку, та їх задоволення, виходячи із основних складових праці С. Мочерного, з іншого. Оброблена таким чином інформація представлена в таблиці 1.

Таблиця 1

Суть соціальної відповідальності бізнесу (*Ekonomichna entsyklopediia*, 2002)

№ п/п	Питання, сформувані нами	Відповіді із тексту вищевказаного джерела
1	Що являє собою соціальна відповідальність бізнесу?	Це одна з провідних концепцій у тлумаченні головної мети діяльності підприємств, передусім великих фірм і компаній.
2	Що змінилося в контексті бізнесової діяльності?	Згідно з нею такою метою перестало бути максимальне привласнення прибутку, а визначальним є задоволення соціальних потреб та інтересів усіх верств населення.
3	Які дані на користь такого твердження?	На користь такого твердження наводяться дані про розширення номенклатури товарів і послуг для населення, коло споживачів цих благ, дотримання норм державного регулювання підприємництва та ін.
4	Як слід розглядати питання про соціальну відповідальність бізнесу?	Соціальну відповідальність бізнесу слід розглядати в зіставленні з іншими цілями. Домінуючою серед них є привласнення максимального прибутку, зокрема норма і маса (величина) прибутку є головною метою підприємців і критерієм ефективності виробництва.
5	Про що свідчать ці співставлення?	Про що свідчить той факт, що з прибутку (різниці між валовою виручкою і собівартістю продукції) нараховують податки до бюджету, виплачують дивіденди, здійснюють розширене відтворення тощо
6	Як визначають рентабельність підприємства?	Відношення прибутку до середньорічної вартості основних фондів та вартості нормованих обігових коштів визначають показник рентабельності підприємства.
7	Що ще повинно реалізувати підприємство, щоб досягти головної мети?	Однак для досягнення головної мети підприємство має реалізувати похідні цілі – економічне зростання, підвищення продуктивності праці, виготовлення якісних товарів і послуг для задоволення суспільних потреб.
8	Чи завжди привласнення прибутку супроводжується соціальною відповідальністю бізнесу?	Водночас привласнення прибутку не завжди супроводжується соціальною відповідальністю бізнесу. У США 20–50% споживачів незадоволені товарами і наданими послугами. Аналогічна ситуація спостерігається і в Україні: у 1988 більш як третина перевірених продуктів була неякісною
9	Що змушує підприємства дотримуватися соціальної орієнтації бізнесу?	Дотримуватися певною мірою вимог соціальної орієнтації бізнесу підприємства в розвинутих країнах світу змушує боротьба споживачів за свої права, конкурентна боротьба, антитрестівське законодавство.

Відповідь на перше питання дає можливість уточнити, що соціальна відповідальність бізнесу у сьогоденні трактуванні полягає у зміні мети діяльності великих фірм і компаній. В чому ці зміни? Матеріали відповіді на друге питання таблиці 1 дозволяє з'ясувати їх суть. Тобто іде переорієнтація самої мети діяльності підприємств від традиційної – привласнення максимальної маси прибутків, до визначальної, яка полягає в задоволенні «соціальних потреб та інтересів усіх верств населення». Що є підставою для такого твердження? Це дані про розширення номенклатури товарів і послуг для населення, самі їх споживачі, державне регулювання підприємницької діяльності та ін. (відповідь на третє питання). Одночасно слід взяти до уваги, що соціальну відповідальність бізнесу не варто розглядати ізольовано від інших цілей, а в діалектичному їх поєднанні. Пріоритетною і домінуючою основою є привласнення максимального прибутку (відповідь на четверте питання). При цьому слід зауважити, що саме з прибутку надходять податки до бюджету, здійснюються виплати дивідендів та роз-

ширене відтворення тощо. Тут спрацьовує принцип: «Більші прибутки – більші відрахування».

Сума прибутку, її відношення до основних фондів і обігових коштів визначає рентабельність підприємства. Одночасно слід взяти до уваги, що для досягнення головної мети господарюючого суб'єкта, необхідно реалізувати похідні цілі. Це, зокрема, економічне зростання, підвищення продуктивності праці, якість товарів і послуг для споживачів. Становить неабиякий інтерес відповідь на 8-ме питання таблиці 1: «Чи завжди привласнення прибутку супроводжується соціальною відповідальністю бізнесу?» Ствердної відповіді не існує. Не завжди це вдається поєднати. Це підтверджується тим, що у «США 20–50% споживачів незадоволені товарами і наданими послугами». Необхідно також відзначити, що така ситуація є характерною для України. Проте виникає питання, а що змушує підприємства дотримуватися соціальної орієнтації бізнесу? Це, насамперед, «боротьба споживачів за свої права, конкурентна боротьба, антитрестівське законодавство».

Особливості оцінки цілей діяльності підприємств західними вченими (Hordiienko, 2008)

№ п/п	Питання, сформувані нами	Відповіді з тексту вищевказаного джерела
1	Як оцінює мету діяльності керівництва великих корпорацій США економіст Дж. Гелбрейт?	Американський економіст Дж. Гелбрейт стверджує, що метою діяльності керівництва великих корпорацій США є вищі цілі цивілізації.
2	В чому полягають ці цілі?	Захист людей від нестатків, експлуатації та зловживань, збереження національних ресурсів, прогрес науки та ін.
3	Які інші цілі підприємства називають західні вчені пріоритетними?	Інші західні вчені пріоритетними цілями підприємницької діяльності називають економічне зростання, досягнення вищої продуктивності праці.
4	Як оцінює цілі підприємства швейцарський вчений Ч. Тавел?	Швейцарський економіст Ч. Тавел серед п'яти цілей сучасної корпорації (соціальна відповідальність бізнесу, управління, зростання обсягу продаж, максимізація прибутку та відповідальність перед споживачами) визначальним називає зростання обсягу продаж і збільшення прибутків.
5	Як повинна діяти корпорація згідно з прийнятими принципами?	Згідно з прийнятими принципами корпоративного управління корпорація повинна захищати права акціонерів та справедливо ставитись до них, стимулювати активну, співпрацю між корпораціями і зацікавленими особами у створенні робочих місць, добробуту тощо, дотримуватися чинного законодавства.

Неабиякий інтерес з огляду на вищевказане становлять погляди і оцінки цілей діяльності великих підприємств західними фахівцями. Нами зібрані та певним чином оброблені матеріали з цих аспектів і представлені в таблиці 2. Так, зокрема, відомий американський економіст Дж. Гелбрейт дотримується думки, що управлінський персонал великих корпорацій США у своїй діяльності ставить за мету вищі цілі цивілізації. Із цим твердженням неможливо не погодитися, адже розвиток цивілізації відбувається не ізольовано, а в тісному взаємозв'язку і взаємообумовленості змін у функціонуванні різних складових світової цивілізації, важливе місце серед яких займає діяльність різних корпорацій, особливо у формуванні їх мети та засобів її досягнення. В чому полягають ці зміни у сформованих цілях? Відповідь на питання дано у другому питанні таблиці 2. Його суть полягає у двоякості суспільного розвитку – захист населення від дії негативних чинників (нестатків, експлуатації, різних зловживань тощо), з одного боку, та збереження національних ресурсів (у сучасних умовах відчувається їх дефіцит), розвиток науки та ін., з іншого.

Особливої уваги щодо визначення пріоритетності цілей підприємств у здійсненні ними діяльності заслуговують погляди західних вчених на економічне зростання, підвищення продуктивності праці. Названі складові суспільного розвитку виробництва визначають рівень розвитку держави і її можливості реалізувати соціальну відповідальність безпосередньо у практичних умовах.

Щодо поглядів швейцарського економіста Ч. Тавела, який серед п'яти цілей сучасних великих корпорацій пріоритетними і визначальними називає зростання обсягу продаж і збільшення прибутку. Безумовно, при рентабельному веденні виробництва обсяг реалізації виробленої продукції обумовлює збільшення маси прибутку. А це, у свою чергу, створює умови для направлення засобів для підвищення соціального захисту населення.

Особливу увагу в наведеній таблиці привертає 5-те питання і відповідь на нього. Питання сформувано чітко, а відповідь стисла і лаконічна. До цього лише

додамо, що не тільки великі корпорації повинні діяти згідно з діючими принципами, а всякий суб'єкт господарювання – незалежно від розмірів діяльності, видів і обсягів виробництва продукції тощо. Порушення дотримання прийнятих принципів веде будь-яке підприємство до негативних наслідків його діяльності, кінцевим рубежем якого є банкрутство і припинення функціонування господарюючого суб'єкта.

Висновки

Підсумовуючи вищевказане відзначимо, що питання соціальної відповідальності було важливою складовою і при інших суспільно-політичних устроях. Так, скажімо, за колишньої системи в програмних документах будівництва комунізму вказувалося, що це буде супроводжуватися «цілковитою соціальною рівністю всіх членів суспільства, де разом з всебічним розвитком людей виростуть і продуктивні сили і здійсниться великий принцип: «від кожного – по здібностям, кожному – по потребах» (Програма Комуністичної партії Радянського Союзу, 1962). Не залишалася поза увагою проблеми соціальної справедливості і в перебудовний період (80-ті роки ХХ століття). З цього приводу М.С. Горбачов відзначив: «Суворе проведення принципу соціальної справедливості – важлива умова єдності народу, політичної стабільності динаміки розвитку» (Horbachov, 1986). Те, чого не вдалося досягти організаторам будівництва комунізму, хоча проголошувалися обнадійливо-принадливі наміри, можливо, буде під силу здійснити сьогоднішньому модернізованому капіталізму. Перші кроки зроблено, людське суспільство чекає наступних дій. При цьому особлива увага звернута на розвиток бізнесу та його соціальну спрямованість. Час докаже і покаже об'єктивність в обґрунтуванні реальності в здійсненні соціальної політики вже у ХХІ столітті.

Перспективи подальших досліджень. Бізнесова діяльність в Україні перебуває у стані формування і розвитку. Саме через ці обставини слід особливу увагу приділити подальшим дослідженням в тих специфічних умовах його функціонування, в яких він пере-

буває. Одержані результати функціонування вітчизняних бізнесових структур слід оцінювати критично, однак об'єктивно і всебічно. На основі цього найбільш оптимально використовувати позитивно досягнуті наслідки їх діяльності, з одного боку, та найбільш результативно запозичувати досвід соціальної відповідальності зарубіжного бізнесу та забезпечувати його впровадження у функціонуванні вітчизняних господарюючих суб'єктів, з іншого. Цього можна досягти передусім завдяки проведенню подальших досліджень у цій сфері як в умовах сьогодення, так і на майбутнє. Іншого напрямку до цивілізованого розвитку вітчизняного бізнесу практично не існує.

Бібліографічні посилання

- Hordiienko, V.H. (2008). Sotsiologichna entsyklopediia. K.: Akadem-vydav (in Ukrainian).
- Ekonomichna entsyklopediia (2002). U trokh tomakh. T.3. Redkol.:... S.V. Mochernyi (vidp. red.) ta in. K.: Vydavnychy tsestr «Akademiia» (in Ukrainian).
- Ambrosova, V.Ia. (2011). Transformatsii ahrarnykh pidpriemstv ta vidtvorennia vyrobnychoho potentsialu. Instytutialni zasady transformatsiini v ahrarnii sferi: Zbirnyk materialiv Trynadtsiatykh richnykh zboriv Vseukrainskoho konh. vchen. ekonomistiv-ahrarnykv. K.: NNTs «IAE», 565–569 (in Ukrainian).
- Volska, V.V. (2012). Upravlinnia kooperatyvnymy, protsesamy v ahrarnomu biznesi. Kooperatyvnyi marketynh v ahrobiznesi. Problemy ta perspektyvy rozvytku v Ukraini. Materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii, prysviachenoї Mizhnarodnomu rotsi kooperatyviv. Zhytomyr: Vydvo ZhNAEU, 338–346 (in Ukrainian).
- Lupenko, Iu.O., Malik, M.I., Shpykuliak, O.H. (2016). Rozvytok pidpriemstva i kooperatsii: instytutsialnyi aspekt: monhr. K.: NNTs «IAE» (in Ukrainian).
- Polishchuk, K.V. (2012). Rozvytok maloho biznesu v zabezpechenni sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy. Visnyk Kamianets-Podilskoho natsionalnoho imeni Ivana Ohiiienka. Ekonomichni nauky. Kamianets-Podilskyi. Abetka. 6, 251–254 (in Ukrainian).
- Tochylin, V.O. (2011). Ahrokhoidnyh: instytutsiini zasady, perevahy ta ryzyky. Instytutsiini zasady transformatsii v ahrarnii sferi: Zbirnyk materialiv Trynadtsiatykh richnykh zboriv Vseukrainskoho konh. vchen. ekonomistiv-ahrarnykv. K.: NNTs «IAE», 595–599 (in Ukrainian).
- Prohrama Komunistychnoi partii Radianskoho Soiuzu (1962). Pryiniata XXII z'izdom KPRS. K.: Derzhpolitvydav (in Ukrainian).
- Horbachov, M.S. (1986). Politychna dopovid Tsentralnoho Komitetu KPRS XXVII z'izdom Komunistychnoi partii Radianskoho Soiuzu, 25 liutoho 1986 r. K.: Polityvydav Ukrainy (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 7.02.2017